

Nicht-Ärzte ist Kurpiuscherel. Es wäre Sache der Psychanalytiker, hiergegen aufzutreten.» Kd.

Příšerný obraz učitelské a dětské bídy v dnešní sovětské Rusi podává nejmenovaná matka v časopise *Die neue Erziehung* 1923, V. 79 sl. Sama sice přiznává, že její tvrzení nelze dokázatí prážádnými dokumenty, také redakce tohoto socialistického časopisu prohláší, že není s to, aby sama líčení autorčino ověřila, ale i kdyby jen čtvrtina toho, co spisovatelka vykládá, spočívala na pravdě, stačila by k odsouzení dnešního školního systému na Rusi. Nejzajímavější v líčení ruské matky je pasus o tom, že ani v sovětské Rusi není dnes provedeno rovné právo na vzdělání, nýbrž že tam přijetí do škol vyšších a odborných cele závisí na — původu dítěte a povolání rodičů. Kd.

Psychologie a experimentální pedagogika.

VÁCLAV PŘÍHODA (Chicago):

PROČ SE UČÍ CHICAŽSKÉ DĚTI ČESKY.

(Příspěvek ke studia dětských zájmů.)

Na samém kraji nového pololetí, 5. února 1923, dal jsem žákům vyšší školy Carter H. Harrisonovy v Chicagu za domácí úkol téma: *Why do I take up Bohemian?* Účel pokusu byl dvojitý: jednak jsem chtěl přimět žáky, aby se zamyslili nad cílem vyučování češtině a ujasnili si poměr k předmětu, jednak jsem hodlal podrobiti analýsi práce svých žáků, abych poznal jejich zájmy a ideály. Protože pokládám výsledky pokusu za obecně zajímavé, předkládám je české veřejnosti.

Instrukce žákům byla dána stručná a jasná: Napište anglicky odpověď na otázku danou tématem («Proč se učím česky?») ve 30—100 slovech. V pěti třídách (2 třídy začátečnické 1B, pak 1A, 2B a 2A) odevzdal úkol 131 žák, mezi nimi 4 Slováci, 1 Němka a 3 žáci národnosti polské; ostatní byli vesměs původu českého. Z českých žáků byli 4 Židé. Žáci pocházeli většinou z rodin nemajetných (dělnických a maloživnostnických). Sociální stav však podrobně u žáků studován nebyl, ač by možná objevila se zajímavá korelace mezi zájmy dětskými a třídou společenskou.

Dělidlem byl při třídění úkolů zájem, jak jest naznačeno v podtitulu oné práce. Tím jsem obdržel rozdělení v 5 hlavních skupin: I. vědomí příslušnosti kmenové, II. důvody praktické, III. pohnutky společenské, IV. důvody vzdělavací a V. zájem na osobě učitelově.

I. Vědomí příslušnosti kmenové.

Povědomí sounáležitosti národní je u našich žáků ku podivu vyvinuto. Tři čtvrtiny žáků (74%) uvádějí jako důvod, proč se učí češtině, nějakou pohnutku vlasteneckou. Podle toho však, v jaké podobě se důvod ten projevuje, dlužno rozeznati tři skupiny podružné. Žáci buď 1. konstatovali jen svůj původ, 2. zapsali si češtinu na přání rodičů, nebo 3. horují opravdově o staré vlasti, o její kráse a o kráse i slávě českého jazyka.

1. U velké části žáků (54 ze 131 čili u 11%) objevuje se říčení: jsem původem českého, moji rodiče jsou Češi, moji předkové byli z Čech a pod. Někteří se vyjadřují přesněji, uvádějí češtinu za svůj jazyk mateřský. Žákyně S. podotýká dokonce: »Mateřskou řeč cením nade všecky jiné.« Několik žáků pak vyslovuje přesně, co asi jiným zůstalo na rtech. Tomáš Ch., který je z rodu věřících Tomášů, shrnuje svou národní filosofii ve větu: »Myslím, že by měl každý Čech znáti svůj jazyk.« Podobné mínění projevuje i Mildred M., která praví doslovně: »Myslím, že každý, kdo je českého původu a má příležitost učit se češtině, měl by tak učiniti; kdyby tak každý učinil, rozšířil by se (would spread) český jazyk po Spojených státech, jako je rozšířen po Evropě.« Opět a opět čtu totéž, co napsala inteligentní Olga: »cítím, že je mou povinností studovati jazyk svých rodičů«; i Dorotka to pokládá za svou povinnost (part of my duty), a zejména žák S., který má ctižádost býti užitečným Čechům, aniž však dodává, jak. Čtyři žáci prostomyslně uvádějí, že se stydí za to, že neumějí jazyka svých rodičů. Jeden z nich, žák Z., pokládal by si za hanbu neumět česky pohovořit, poněvadž má »ryze české jméno«. Sličná Dorotka se pak »cítí velmi na rozpacích proto, že její výslovnost i zásoba slovní jsou ubohé«.

2. Na příání rodičů se zapsalo do češtiny 17 žáků (13% celkového počtu). V této souvislosti se uvádí nejčastěji jméno matčino. Někteří žáci pak podotýkají, že ani jinak matka mluvit neumí než česky a přeje si domluvit se s vlastním dítětem ve svém jazyku.

Třetí bod, objevující se u 24 žáků (18%), je psychologicky nejzajímavější, neboť se v něm nejhlásitěji ozývají žákovy city a ideály. Zde lze také stopovati vliv sugescí z okolí pro vývoj národního smýšlení zvláště příznivého. V Americe je zákon sociální přírodoby tak mocný, že je potřeba silného a chronického působení na mysl dětskou, mají-li v ní zakotviti ideály tradiční. Působí to především povaha a smýšlení rodičů, neboť neznalost jazyka anglického u otce či u matky není značnou překážkou přípodobného pochodu. Několik žáků připomíná výslovně, že jim rodiče často vypravují o krásách staré vlasti. Zdá se však, že značně více působí na žáky sobotní a nedělní školy československé. Tím lze si také vysvětliti různé nehorázné přehánky, jež jsou patrnou ozvěnou slov učitelů, kteří dávají hodně silné závaží, aby udrželi v rovnováze miskou vah. Čteme proto u žáka Joe K., že »některá umělecká díla česká jsou nejlepší na světě«, nebo doleji v práci téhož hochy, že »česká města jsou nejmalebnější na světě«. Českému čtenáři nutno ovšem připomenouti, že superlativ s dodatkem »na světě« je každodenní průpovědí a nejotřepanějším reklamním záskokem. V Americe je tolik velikých a neobyčejných věcí, že je takové přehánání jen prostým výrazem pro každou nadprůměrnost.

Jiným ohlasem je připomínka žáka B. slov Bismarkových: »Kdo má Čechy, má Evropu.« Několik žáků prorokuje Československu velikou budoucnost, pokládají je za zemi velmi důležitou, za »obchodní středisko«, za nejprůmyslovnější zemi ve střední Evropě.

Mnozí vypravují o neobyčejné kráse republiky československé. Častokrát pak snivé horování o českém ráji podbarveno je touhou trochu romantickou spatřit ten český Kanaan. Snad také stereoskopické obrázky a filmy, kterými jsem seznámil v minulém semestru žáky s českými i slovenskými kraji a městy, podráždily dětskou fantasií.

Zvláštní odstavec tvoří úsudek chicažských žáků o češtině. O snadnosti či nesnadnosti jazyka českého zmiňuje se více než desetina žáků. Ku podivu 13 žáků připomíná, že je čeština lehký jazyk, a pouze jedna žákyně považuje naši řeč za těžkou. Čtyři žáci podotýkají zvláště, že je český pravopis velmi snadný, »protože se všechno píše, jak se vyslovuje«. Dva žáci si sice libují, že je čeština snadná, avšak sklonění je jim nesnadné (the cases are pretty hard). Tři žáci pokládají český poklad slovní za zvláště bohatý. Několik se jich shoduje v mínění, že je čeština krásným jazykem. Slovák Mikuláš M. dokonce pokládá češtinu za »nejkrásnější, nejvybroušenější (most refined) a nejkulturnější jazyk světa«. Pro Elvii D., která hezky zpívá, je český jazyk proto půvabný, že je melodický (musical). Jiná žákyně, Margaret M., má češtinu za řeč citovou (full of thrills). Velmi mnozí chválí jazyk český jako zajímavý, aniž precísují makavěji obecný svůj úsudek. Žákyni S., patrně z neznalosti osidel, líbí se jednoznačnost češtiny. V angl. prý na pohled stejná slova mají různý význam (jako prý I e a d — vedle, I e a d — olovo).

U mnohých mísí se ke konstatování krásy či známosti jazyka kmenová pýcha. Žák V. i žačka M. prohlašují češtinu za jeden »z nejpřednějších jazyků světa«. Žáku F. (z židovské rodiny) je čeština »starým a slavným (great) jazykem«. Pro jemného hochy M. je česká řeč jazykem ideálním (language of my ideal). Dává jí přednost přede všemi jinými jazyky. Praví doslovně: »Na škole Harrisonově máme velikou příležitost ve výběru jazyků; učí se tu češtině, francouzštině, španělštině a latině. Já bych si vždycky zvolil češtinu. Několik našich největších mužů a žen byli Češi a nestyděli se za to. Ján (!) Hus, Ján (!) Amos Komenský, Božena Němcová (!) i mnozí jiní byli Čechy. Nechť je čeština naším předním jazykem (our standard). Český jazyk buď veleben.« Z těch slov lze vyčísti, jak působivou byla sugesce na odchovance svobodomyšlné školy Náprstkovy.

Několika žákům imponuje rozšířenost češtiny. Sylvia se domnívá, že se česky mluví více než španělsky, francouzsky či jiným jazykem. Často čteme, že je čeština jazykem velmi známým (one of the popular languages). »Proto je také stejně dobrá jako jiný jazyk,« usuzuje H. Vzpomenutá již Margaret chodila několik neděl do latiny, ale ta v ní nezbudila zájmu. Protože pořád slyší česky, aniž rozumí, proniká jí jakýsi impuls (a sort of streak) a cítí, že by jí čeština bavila.

Jako ukázkou vybujeleho cítění národního cituji dva elaboráty, oba nadaných děvčat.

Elsie M. píše: »Světová válka mi ukázala, jak nádhernou zemí je Československo, i jeho možnosti. Světu se ani nesnilo, že by z té malé nitrozemské končiny mohli vzejítí takoví státníci, umělci, krátce lidé, jichž plody si zaslouží světové pověsti. Proto všechno je nutno znáti česky.« Z těch několika slov (v originále 36) vyzařuje přímo podiv dívky, která na počátku semestru znala snad jen asi 30 českých slov.

Druhý úkol, který uvádím, psán je po česku jako jeden ze čtyř úkolů, jež nebyly anglické. Podávám úkol i s chybami v přepisu diplomatickém:

Hildegarda Z.:

Č e s k á Ř e č .

Značná část Čechů amerických domýšlí se, že dobře činí, když u sebe zanedbávají českou řeč; neboť prý jest to povinností naší i výhodou abychom se přiučili zemské řeči, angličtině. Kdo takto jedná a smýšlí, jest k politování neb sobě velice škodí.

Jazyk český jest krásný, bohatý, vzdělaný a žádná z živoucích řečí na světě, nemůže se mu přirovnati. Angličina, ač krásná a bohatá jest, nemá polovinu těch krás jako jazyk český.

Vážme si své národnosti, z níž pocházíme po krvi a po řeči, nikdy se za ni nestydme, nezapírejme ji a nehaňme. Jak smutné by to bylo kdybychom zanedbali tento krásný poměr, tak, aby po několik let, by nebyl k nalezení ani jeden Čech.

Nuže, budme věrnými národnosti své, ctěme své otce a matky, svou řeč, pěstujme jí, čítejme pilně, české spisy a zůstávejme úpřimnými americkými Čechy.

Převlastenecký výlev citů graduantky svobodomyšlné školy neodpovídá sice formálně tématu, avšak je přece dobrou ilustrací, do jakých proporcí roste výhonek hořčičného zrna, zasetého nadšeným učitelem.

Do této kapitoly vřazuji i jedinečný důvod ve své obrácené perspektivě George B., který se učí proto češtině, aby se stal »l e p š í m o b č a n e m t é t o s l a v n é z e m ě A m e r i k y«. Patří patrně do tábora »života« podle rozdělení dra. Vojana, chtěje sloučiti češství s Američanstvím.

II. Důvody praktické.

Zdejší mládež by nebyla ani americkou mládeží, kdyby nebyl nejčastěji udáván důvod praktický pro každé počínání. Ve 131 práci 110 odpovědí vyjadřuje nějakým způsobem, že se skutečně vyplatí učit se jazyku českému. Často některý žák udává i dva takové důvody. Podle toho, která stránka je zdůrazněna, rozeznáváme opět 1. užití ve styku obchodním, 2. požadavek kreditu a 3. nutnost při eventuelním zájezdu do staré vlasti jako osy, kolem kterých seřadíme příslušné body tématu.

1. Nejhojněji pětadesátkrát doznávali žáci s naivní upřímností, že z nejpodstatnějších motivů jejich volby je potřeba obchodní. Většinou praví zcela obecně, že se snáze nalezne »job«, umíme-li česky, či že se ve světě hojně užívá v obchodě (business) našeho jazyka. Jiní jsou konkrétnější; vykládají buď, čím se chtějí státí, či bližší užití češtiny jako jazyka obchodního. Čiperná Grace D. začíná takto svou zповěď: »Usiluji (my ambition is) státí se lékárníci někde v okrsku lawndalském, jenž je obydlen hustě českými lidmi. Protože jsou Češi velmi houževnatí národnostně (clanish) mnohem raději kupují v obchodě, kde se jim rozumí, nežli by šli jinam, kde musí dělati všechny možné posuňky, aby se dorozuměli. Lidé jsou často zjednáváni ve velikých závodech, aby překládali cizí dopisy a vyplňovali cizí rozkazy; pomůže nám tedy vždy, známe-li ještě jiný jazyk a to zejména v případě, že bychom byli bez místa. Stejně srdečně líčí Dorotka, že dostane v obchodě větší plat, dovede-li hovořit česky. L. Ch. neobratně vypravuje v nejdelším úkolu (ve 155 slovech), jakou proceduru by musil prodělati při přijímání do místa. Konečně by se mu podařilo se uchytit, ale šéf by jej propustil, jakmile by se našel pro jeho místo nějaký Čech. Žák ten, jako mnozí jiní, nepočítá se již za Čecha: je Američan. Mimovolná asociace vynesla také tento jedinký důvod v jeho mysli. Harold J. povídá plnými ústy, co jiní jen naznačují, v závěrečné větě svého úkolu: »Také bych mohl dostati místo, kde bych překládal z češtiny do angličtiny, a měl bych pěkný vedlejší výdělek (side money)«. Boleslav B. hodlá býti inženýrem. Pojede možná do Ruska a tam mu znamenitě pomůže čeština, aby se snáze dorozuměl. William N. uvádí, že by třeba dostal místo v knihovně v Chicagu, kdyby uměl česky.

Do tohoto odstavce včleňuji také důvod roztomilé Polky, jež odhozením polského -ski docílila francouzského jména. Isabelle učí se totiž našemu jazyku jaksi z vděčnosti. Píše doslovně, že její otec, který má svobodné zaměstnání (je lékařem), vydělává většinu peněz na Polácích a na Češích. Bylo by tedy podivno, kdyby neuměla »plynně« česky.

Jinak je tento důvod vyličován skoro stereotypně, takže tvoří jakousi písčinu na našem poli.

Ani 2. bod není mnohem pestřeji zodpověděn. Nutno však především vysvětliti, jak dlužno rozuměti »p o ž a d a v k u k r e d i t u«. Na většině kolejí a universit v Americe nežádá se od nováčků zkoušky z látky učebné; musí však prokázati, že s úspěchem absolvovali určitou část předmětů po tolika a tolika semestrech. Potvrzení takové nazývá se kreditem. V některých oborech vysokoškolských požaduje se, aby žáci prokázali kredit z některého jazyka (z latiny či z jazyka moderního). Pan J. J. Zmrhal, nynější školdozorce sedmého okresu školního v Chicagu, pan Bohumil Král, učitel na škole Harrisonově a jiní dosáhli po dlouhých bojích, že na škole naší má kredit z češtiny tutéž platnost pro přijetí na illinoiské university i koleje jako kredit ze španělštiny, francouzštiny, němčiny či z jazyka klasického. Není tedy divu, že mnozí se bez obalu přiznávají,

že si zapsali češtinu k vůli kreditu. Někteří, zejména na př. Arthur L. (ze židovské rodiny), poznamenávají, že si zvolili za moderní jazyk češtinu, poněvadž česky trochu mluví a tím snáze získají kreditu. Žák K. se těší, že dostane hezkou známku poměrně snadno. Podobně mnozí projevují, že je jim čeština lehčí nežli by byla španělština. Řídí se patrně latinským příslovím: Ze dvou zel zvol si menší. Žák Z. se kajicně přiznává, že již propadl ve španělštině a chce proto raději studovat jazyk svých rodičů. Jemněji se vyjádřila Margareth M., která si vybrala češtinu, protože ji latina nezajímala, jak jsem se již zmínil. Zato Frank A. S., který chodíval do »katolické školy«, vypravuje celou svou školskou genesi v oboru jazykovém s upřímností skoro neomalenou. Celou jeho práci vyplňuje podrobné vylíčení kreditového důvodu. Cituji plně:

— »Odpovědí na otázku, proč se učím česky, jest, že jsem se již česky učil trochu v obecné škole a také poněkud doma od rodičů.

Vidím, že toho mohu nyní užiti jakožto splnění požadavku pro absolvování (graduation), neboť čeština je mi mimo angličtinu nejsnazším jazykem.

Jazyky španělský i latinský mi byly příliš těžké, takže jsem z obou propadl a rozhodl jsem se vrátiti se ke svému starému jazyku a pokusiti se, abych prošel dva roky jazykového kursu bez propadnutí.«

Mezi 18 žáky (14% ze 131!), kteří napsali takový důvod, možná i jiní měli podobné zkušenosti jako Frank, či aspoň jich předtuchu. Hamižný jejich úmysl prolíná často nezastřeně ze skrovných slov.

3. Ušlechtilější důvod praktický, který je jaksi na hranicích vlasteneckých, spojen je s eventuelní n á v š t ě v o u Č e s k o s l o v e n s k a. Z celkového počtu 27 žáků (přes 20%) zdůrazňuje, že se učí také proto česky, aby se dohovořili ve vlasti svých rodičů, Někteří praví sice povšechně, že jim může čeština prospěti na cestách, není však pochyby, jaké putování mají na mysli. Tomáš Ch. praví naivně: »Kdyby se někdy stalo, že bych jel do Čech, nechci ze sebe tropit šaška.«

Pro Louise D. K., bratrance a věrného druha Joe K., jehož projevy jsme také citovali, je užitečnost češtiny při návštěvě mateřské země tolik důležitá, že věnuje důvodu tomu všecek svůj úkol. Nestalil mu již dech, aby řekl něco jiného. Celá jeho práce zní v překladech:

»Důvodem, proč studuji češtinu, jest, že moji rodiče jsou Češi, a často mi vypravují o nádherných krajinách ve staré vlasti, v Čechách, známých nyní jako Československo. Kdyby se stalo, že bych navštívil tu zemi, která se vyznamenává uměním, klenotnictvím a rozkošnými ručními pracemi všeho druhu, musím znáti český jazyk, abych se dohovořil s jejími obyvateli.«

Podobně usuzují i jiní. Nejjemněji se vyjadřuje samotář Jerry H.: »Rád bych jel do rodné země svého otce a viděl ty nivy se sesutými mosty a se hřbitovy...«

III. Pohnutky společenské.

Třetí velikou skupinu dětských zájmů poutá družnost, sociální potřeba, která je ve slovanské čtvrti, v níž je škola Cartera H. Harrisona, zvláště palčivá. Kdo prochází ulicemi mezi Western a Crawford Avenue i mezi ulicí Osmnáctou až Dvacátou sedmou, slyší mluvit česky na každém kroku. Tím více je ku podivu rychlá asimilace, které mládež českých rodičů podléhá napořád. Kdo je skeptikem k vlivu školního okolí, má tu příležitost zjistiti hmatatelně, že je působení školy v přečastých případech silnější nežli vliv rodinný. I děti rodičů »prominentních«, jak se tu říká, zasedajících v různých výborech českých spolků, či dokonce dítky členů rady škol svobodomyšlných, mluví šmahem češtinou chatrnou, chudičkou, anglicky přízvukovanou. Kamení se ve zdejších vodách až příliš brzy obrušuje. Když však děti dorůstají, rády by se dohovóřily se svými příbuznými, kteří často ani anglicky nedovedou. Moji žáci zhusta uvádějí, jak jsem již připomenul, že matka umí jen málo anglicky; babičky jsou ovšem nejžárlivějšími strážkyněmi češtiny ve zdejších domácnostech, neboť hovoří »po našemu«.

Čteme proto 70 (t. j. 53·4%) úkolů zmínek v žákovských pracích, které se týkají úzce některého bodu důvodu sociálního. Žáci buď 1. zdůrazňují touhu po konverzací s příbuznými, 2. cítí se nevolnými v českém okolí, nebo 3. potřebují češtiny v životě spolkovém či náboženském.

1. Prvý důvod je v tomto myšlenkovém odstavci arci nejhojnější. Padesátšest žáků (téměř 43%) chtějí plynne hovořiti s rodiči a jinými příbuznými. Za příklad cituji slova zpěvačky Elvie D.: »Studuji český jazyk, poněvadž chci, abych uměla slušně konversovati a psáti, kdykoli toho potřebuji. Ráda jej studuji, jelikož jím rodiče doma často mluví a chci se účastniti jejich rozhovoru.« Stanley S. praví podobně: »Když se doma mluví, je mi za těžko odpovědět, studuji tedy češtinu ve škole, abych uměl hovořiti mateřštinou svého otce. Babička mluví pouze česky, musím s ní tedy hovořiti tímž jazykem.« Podobně Ernest S. vyličuje upřímně své nesnáze: »Moji rodiče jsou Češi, a nežli jsem se učil česky ve škole, nemohl jsem ani s maminkou česky promluvit, ale od té doby, co se učím ve škole češtině, umím s matkou hovořit a umím odpovědět na všechno, načkoli se táže.« Syn zubního lékaře, jehož strýček je vysokým hodnostářem v českosloveském ministerstvu školství, doznává vliv přípodoby: »Před lety jsem dovedl dosti dobře mluvit i psát po česku, ale v několika minulých letech zapomínám, takže se chápu příležitosti, abych se opět česky přiučil.«

Několik žáků připomíná, že lze mezi Čechy získati zvláště dobrých přátel a tím mnoho získati pro život.

Častým motivem je stesk, že žák neumí napsati dopis strýci, tetě či jiným příbuzným v Československu. Vyučování školní má

jim k tomu dopomoci.¹⁾ Teprve nyní se mi ujasňuje, proč mnozí žáci mne žádali v minulém semestru, abych s nimi probíral formu dopisní. Z neznalosti poměrů jsem totiž této stránky žakovských zájmů opomíjel.

2. Dorůstající žáci rádi by také rozuměli jazyku, který tolik slyší ve společenském prostředí. Alice V., která píše anglické básně, jak jsem se přesvědčil, obrátiv vzhůru nohama její český sešit, našla i tu přiléhavý výraz pro myšlenku, takže můžeme její důvod citovati jako typický mezi všemi devíti, které byly celkem uvedeny. »V mé čtvrti,« praví, »je více lidí národnosti české nežli kterékoli jiné, a bylo by proto velikou ztrátou pro mne, kdybych nebyla aspoň trochu seznámena s jejich jazykem.« Edward V., syn známého obchodníka, tvrdí klidně, že »polovina lidí v Chicagu mluví česky« a z toho důvodu prý usiluje, aby se také naučil tomu jazyku. Otto S. přiznává, že »kamkoli přijde, všude se mluví česky« a proto si také zvolil češtinu. Někteří jsou opatrnější a dokládají jen, že velmi mnoho dospělých lidí nebo Evropanů mluví tu naší řečí. Sladká, éterická Elsie M. S. píše naivně: »Když sem přijdou lidé z Evropy, velmi zřídka rozumějí anglicky nebo umějí anglicky mluvit, a když nás zastaví na ulici a my nerozumíme česky, je nám velmi těžko ukázat jim cestu... Když sem přijde dítě z Evropy,« dokládá s božskou prostomyslností Elsie, »a nezná jiného jazyka mimo češtinu a neví, kudy domů, když on či ona jest poslán do krámu, je náramně dobře, že můžete ochrániti dítě, aby se nevzdálilo ještě dále od domova.« Schválně cituji čtenáři široký epický projev, aby také ucítil vůni zdravé bezprostřednosti amerického dítěte.

Mildred M., roztomilý smíšek, líčí, jak je jí čeština užitečnou pro taškařinu: »Když jdu s přítelkyněmi mezi známé různých národností, a nechci, aby rozuměli tomu, co povídám, mluvím česky. Navštěvuji lidi různých národností a bavím je, učíc je trochu mluvit a zpívat po česku.«

Konečně i Jerry H. se šíří o faktu, který překvapuje i v Chicagu: »Kdybych se neučil česky a šel do krámu či k babičce a ptal se po něčem, nedovedl bych se dorozumět.« Zajímavým je tento doklad, že i obchodník protluče tu živobyť, třeba uměl chatrně anglicky.

3. Několik žáků potřebuje posléze češtiny v životě veřejném. Jeden uvádí, že je v »Sokole«, ne snad z idealismu, ale aby se naučil cvičit, protože hodlá býti učitelem tělocviku. Tři žáci chtějí se stát členy zednářských loží, v nichž jsou i jejich rodičové. Protože se mluví v Zednářském domě většinou česky, je jim znalost jazyka žádoucí, aby se »cítili jako doma«, jak se vyjadřuje jeden kandidát svobodného zednářství. Jedinký žák, což je divno, zmiňuje se, že

¹⁾ Cituji jeden doklad za všechny. Oldrich (!) K. končí svůj výtvar: »Mám také v Evropě několik příbuzných a píše mi a nemohu jim odpovědět po česku; protože pak oni neumí příliš dobře čísti anglicky, je to pro ně veliká obtíž.«

potřebuje češtiny v kostele. Patrně mnozí jiní vynechali tento důvod jen z opomenutí nebo se snad ostýchali dáti najevo, že chodí do kostela.²⁾

IV. Důvody vzdělávací.

V 53 případech (40%) uvedli moji žáci důvody kulturní v nějaké formě, jež byly pákou, která je posunula do češtiny. Podle toho pak, kterou stránku pisatelé zdůrazňují, rozeznávám tu čtyři body: 1. žáci projevují jen zcela všeobecně zájem na kultuře, která je nástrojem, 2. touží poznati prostřednictvím jazyka zdroje literární, umělecké i obecně kulturní, 3. jeví speciální zájem o české dějiny a o zeměpis Československa a posléze 4. pokládají výuku jazykovou za důležitou součástí formálního vzdělání vůbec.

1. Velmi často se žáci vyslovují, že je čeština zajímavým jazykem, že jsou Češi zajímavý národ, že mají zájem na výuce české řeči a pod. Jedenadvacetkrát čtu tato stereotypní rčení, jejich význam většinou není blíže ohraničen. Žák B. počíná — abych ilustroval tento bod aspoň jedním příkladem — svůj úkol takto: »Učím se češtině, protože mám zájem na všem, co je české.« Tento úvodní motiv žáka s vysokým IQ, jak se tu říká, vyjadřuje dosti šťastně myšlenku, která se obměňuje v četných variacích v jiných pracích.

2. Značně určitěji žáci vyličují v 15 případech svůj zájem estetický. Ten se soustřeďuje ovšem hlavně na literaturu českou. Jerry J. pokládá znalost češtiny za velmi cennou, »jelikož otvírá bránu k ušlechtilé (high-minded) české literatuře«. Názvy jako zázračný, nejkrásnější na světě« a pod. dávají se v několika pracích našemu písemnictví. Citovali jsme již projev žáka M., který se chce učit jazyku Komenského, Husa a Němcové. Robert B., který je ze svobodomyšlné rodiny, dává mi se strany ránu za to, že jsem četl se žáky některé balady Erbenovy (Svatební košile, Vodníka a Zlatý kolovrat). Píše potutelně: »Česká literatura je zajímavá, vyjímaje některé spisovatele jako je Erben. Básně Erbenovy jsou příliš dětinské. Byly psány pro lidi velmi pověřivé pověřivým mužem.« (Podle obecného zájmu, který žáci projevovali zejména při četbě Zlatého kolovratu, myslím, že nechut Bobbyho k českému baladistovi nebyla obecná.) Dorothy K. se příliš nestará o veliké spisovatele, vyznává však: »Čísti česky bylo by mým potěšením, protože české noviny, časopisy atd. jsou velmi zajímavé.« Elsi S. také mrzí, že si neumí přečísti, co je pod obrázky a pod podobiznami v českém ilustrovaném časopise. Slečna Elvie D. si zamilovala češtinu k vůli krásným písním a básním. Marta H. připomíná zvláště vynikající význam české pedagogie (»ja zajímavovo hovořiti o mužích, kteří založili školy«).

U několika žáků budí zájem české umění výtvarné a rádi by se o něm poučili z domácích pramenů. Orville K. píše mezi jiným:

²⁾ O církevnickém smýšlení několika žáků jsem se přesvědčil. Na př. Bessie P. v jiné domácí práci (»Co bych učinila, kdybych zdědila tisíc dolarů?«) zodpověděla prostoduše dotaz, »že by vystavěla kostel«.

»Chci býti také schopen přečísti si mnohé české knihy o umění, o kreslení, o výtvorech hrnčírských a stavitelských nákresech.« Podobně i jiní jsou zaujati pro českou architekturu. Joe K., jak jsem se již zmínil, je zvláštním nadšencem pro umělecké věci. Není divu, vždyť učitel v tiskárně prý neměl již po leta žáka tak nadaného. Joe začíná svou práci slovy: »Některá umělecká díla česká jsou nejlepší na světě a čeští umělci se řadí mezi nejlepší umělce světové. Abych se seznámil úže s těmi uměleckými díly, musím znáti český jazyk.«

Jiní by rádi mediem jazyka poznali české m r a v y a z v y k y. Děvčata by se zvláště ráda dověděla něco více o českých krojích. Viola H., která píše do žakovského měsíčníku »C o t e c«, vyjadřuje svůj zájem velmi vybraně: »Čechy jsou krásná země; proto z ní pocházejí krásné věci. Čechy jsou domovem radosti, života, veselí a jasných barev. Proto, když pozorujeme ty krásné barvy, myslíme na zemi, v níž se zrodily a cítíme se veselí, šťastní a volní.« Připomínám, že je Viola Němka původem. Syn lékařův Edgar T. spojuje oba zřetele: »České zvyky, lid a bajky, povídky, a legendy počítají se mezi nejlepší na světě. Znalost češtiny otvírá dveře k těm skvostům.«

3. Několik žáků — celkem šest — podivují se českým dějinám a chtěli by se o nich dověděti, nebo mají zvláštní zájem o zeměpis vlasti svých rodičů. Srdečný John V. vyjadřuje tu svůj poměr k věci velikým slovem: »Československé dějiny a zeměpis jsou ohromně krásné (there is something vastly wonderful about...), a abychom mohli čísti o českých dějinách i zeměpisu a rozuměti jim, musíme čísti a rozuměti česky.« Podobně i ostatním pěti zálibníkům jsou české dějiny zajímavé, zázračně krásné a pod.

4. Velmi často (v 17 případech) moji mladí přátelé zdůrazňují zájem r y z e f o r m á l n í na výuce jazykové. Dva žáci z různých tříd praví skoro týmiž slovy: »Chci se učiti češtině, protože chci znáti tolik jazyků, kolik jen mohu. Znáš-li mnoho jazyků, můžeš říci, že jsi vzdělán.« (Charles R.) Rozkošná Polka Isabelle se domnívá, že bude »inteligentnější«, bude-li se učiti češtině, a při tom dodává: »Cizí osoba je vždy způsobilější pochopiti cizí jazyk rychleji nežli Američan. Může-li člověk ovládnouti jeden nesnadný jazyk, jiný cizí jazyk se pochopí velmi snadno.« Doporučuje každému, aby se učil dvěma či více jazykům. Tento dodatek se ozývá z mnohých jiných prací. Spanilá Jindřiška se vyslovuje o tom s kladnou určitostí: »Také se učím češtině, jelikož jest dobře znáti více nežli jediný jazyk.« Několik žáků dává tu myšlenku do otřepaného roucha záporného (Nikdy neuškodí...). Edgar uvádí ještě dva ojedinělé důvody: »Znalost jiného jazyka mimo angličtinu směřuje k tomu, aby povznesla osobnost studentovu... Znalost jiného jazyka přispívá studentovi k lepšímu ovládnutí (command) angličtiny.«

Někteří žáci touží po hlubším pochopení jazyka. Sl. Blanche B. polemizuje s neznámými adresami takto: »Mnozí lidé umějí česky a myslí si, že není potřeba češtinu studovati. Avšak to naopak neznamená, že jim je v ní známo všechno od počátku do konce.« Clarence

a Edwin, praví Castor a Pollux Harrisonovy školy, mají chvalitebný, nezištný úmysl rozdávatí vědomostí, jichž ve škole načerpají. Uvádějí ve společném výtvoru: »Za páté někteří z našich narodili se v Americe a snad nikdy nechodili do české školy. Napapouškovali (picked up) doma ten jazyk (češtinu), takže sice mluví jasně a vyslovují slova správně, avšak neužívají správných slov, i můžeme je opravití.«

Několik pisatelů konečně připomíná, že se jim umožní pomocí jazyka českého porozuměti i polštině; jeden žák si slibuje dokonce, že se i lépe protluče v Rusku, jak jsem již pověděl.

V. Učitel.

Malé procento žáků — pět mezi 131 — dalo si zapsati češtinu také k vůli osobě učitelově. V jednom případě běží patrně o pochlebenství; čtyři ostatní pronášejí ten důvod s takovou samozřejmostí a tak naivně, že není pochyby o jejich upřímnosti. Protože se tu jedná o mne, nemohu citovati ty projevy přichylnosti a omezují se jen na pouhou zpravodajskou zmínku.

TABULKA

shrnující důvody, proč se učí 131 žáků vyšší školy Harrisonovy (v Chicagu) češtině.

Třída	Počet úkolů	Přísl. kmen.			Důvody prakt.			Pohnut spol.			Důvody vzděl.				Učitel	Celkem důvodů	
		Konstatová- ní původu	Přání rodiců	Vlastenečtí	Styk obch.	Kredit	Zájezd do Evropy	Příbuzní	Okolí	Život spolkový	Zájem	Kultura	Dějiny a zeměpis	Vzdělání formální			
1 B (1)	25	17	2	4	9	1	6	13	1	1	3	1	2	2	1	63	
1 B (3)	30	13	5	9	17	3	6	16	4	3	10	4	—	3	—	93	
1 A	40	14	1	6	20	7	7	17	2	1	2	3	—	8	1	89	
2 B	15	2	1	2	9	3	6	5	1	—	2	3	4	1	—	39	
2 A	21	8	8	3	10	4	2	5	1	—	3	4	—	3	3	54	
Celkem	131	54	17	24	65	18	27	56	9	5	20	15	6	17	5	338	
Počet(0/0)žáků		95 (720/0)			110 (840/0)			70 (540/0)			58 (440/0)				5 (40/0)		
Proc. důvodů		28,1			32,6			20,7			17,1				1,5		1000/0

Závěry.

Rysem moderní pedagogiky je snaha přiblížit veškero vyučování schopnostem, potřebám i zájmům žakovým. Kdežto dřívější systém školský naměřil, čeho je potřeba žáku znáti pro potřeby sociální a kulturní a dal učiteli za úkol upravití žakovům ta těžká sousta a usnadnit jejich asimilaci, nová škola vychází ze žáka samotného a hledí na požadavky sociální a kulturní s hlediska žakovy chápavosti a jeho citění. Studium dětských zájmů dává psychologický základ pro výuku jednotlivých předmětů i pro volbu učebních metod. Teoretický výklad mého pokusu byl by jen zajímavým, kdyby nedával pevné base důsledkům praktickým; jimi se může státí užitečným.

Z mé studie nutno vyvoditi pravidla, kterými by bylo lze dáti žáku, čeho hledá a čeho podle vlastní domněnky potřebuje, jde-li do vyučovacích hodin češtiny, která je mu jazykem cizím či neobvyklým. Pravidla ta lze aplikovati všude, kde jsou podmínky příbuzné poměrům chicažským (v Clevelandu, Cedar Rapids a p.).

1. Žáci ze dvou pětín (41%) cítí povinnost seznámiti se s jazykem svých rodičů. Je potřebí jim nevtíravě ukázati, že zůstanou jen tak dlouho Čechy, dokud v nich poji se povědomí národní příslušnosti aspoň s ledajakou znalostí jazyka. Je z pokusu zřejmo, že žáci chtějí povzbuzení, a že národní hrdost je velmi mocnou složkou, seslabující asimilační nevyhnutelnost. Učitel nesmí však ztráceti při tom se zřetele pozadí společenské, v němž žáci žijí. Musí si stále býti vědom, že je obcovacím jazykem 98% žáků angličtina i že je jim jazyk český většinou jazykem cizím. Nesmí také zapomínati, že americká škola vštěpuje žákům účinněji a názorněji vlastenectví než která jiná, apelujíc většinou na instinkty, které pokládá za nejsilnější (hrdost, samolibost, prospěchářství a pod.). Asi desetina žáků doznává, že si dali zapsati jazyk »na přání« rodičů, což je rovno v dobré češtině donucení. Jen pětina žáků jeví zvláštní nadšení pro národ a republiku československou; jejich vlastenectví bylo právě vypěstováno podobnými metodami jako je u ostatních vlastenectví americké. Kdo by o tom všem nebyl přesvědčen ze zkušenosti a ze zdravého rozumu, ten ať si poslechne určitou mluvu čísel. Učitel pracuje tu s mládeží americkou (rozuměj anglicky hovořící a myslící) původu československého. Tím jsou dány hranice jeho působení.

2. Učitel musí vyhovovati praktickým potřebám mládeže. Ve volnějším systému nutno žáky přesvědčiti, že je záhodno učiti se jazyku českému, donutiti jich nelze. Nejlepším důvodem se jim zdá výhoda obchodní a společenská. Připomene-li se občas žákům, že lze dostati snáze zaměstnání, mluví-li ještě jedním jazykem, je jim to dobrou vzpruhou, aby se přenesli přes nesnáze jazykové výuky. Co pomůže snáze k dolaru nebo k více dolarům, je užitečno a má určitý smysl, o kterém nelze dále pochybovati. Poukaz, že se češtinou žákům otvírá dorozumění i se stodvaceti miliony jiných Slovanů, upozornění, že Rusko dá záhy živobyčí statisícům zručných pracovníků, ukázání prstem na důležitost češtiny jakožto jazyka obchodního, doložené ciframi dovozu a vývozu do Spojených států i z nich je dobrým fluidem proti únavě, která se u žáků leckdy objevuje. Komenský několikráte radí, že při výuce jazykové, která je dosti suchopárná a svízelná, nutno žáky často povzbuzovati. Důvod praktický je u zdejší mládeže pro to nejužitečnější. V 131. úkole objevuje se 110krát.

3. Žáci vidí nutnost učiti se češtině, pokud žijí v české čtvrti a jsou v častém styku s českými příbuznými. Přejí si zdokonaliti schopnost konverzační, chtějí rozhojnití a zušlechtiti výraz slovní a zlepšiti svou výslovnost. Bylo by neprospěšno a také ne-

úspěšno mořiti se složitými pravidly a vynucovati na nich formální školení mluvnické, jež je jim příliš těžké, jak jsme slyšeli. Střídají-li se krátké dotazy s odpověďmi a navazuje-li se rozmluva na zajímavou četbu, vyhoví se dobře potřebě žáků. Při tom možno jest opomíjeti studenty, kteří mají o češtinu jen zájem teoretický, t. j. česky nemluví a ani podle jejich mínění mluvíti česky nepotřebují. Ale i těm je nutno dáti aspoň omezenou zásobu slovní pro potřebu nejobvyklejší.

4. Učitel nesmí zapomínati na častou potřebu i touhu žáků koncipovati d o p i s příbuzným i eventuelně jednoduchý dopis obchodní. Několik typů uspokojí plně zájem žáků.

5. Pětina žáků naší skupiny jeví sklon literární a umělecký a očekává od učitele, že jej uspokojí. Také tu nutno mít na paměti, jakou mládež učitel vychovává. Učení literatury nemůže býti příliš soustavné a zejména ne suché a neplodné. Výčtem spisů a citací drobných, nevýznamných pracovníků kulturních by se zájem žáků brzy ubil. Drobná anekdota, milostný román básníkův, ilustrace tvorby jeho jediné povzbudí žízeň studentů poodhrnutí saiskou rouškou odlišné kultury. Učiti tu literatury slovníkářsky a příručkově bylo by tu dvojnásobným hříchem, neboť by zájem o naše písemnictví hodně brzy prechal z mysli mládeže, do které se musí více přikládat než z ní vybírat. Ostatní zájmy umělecké uspokojí se stereoskopickými obrázky měst i krajin československých, jichž škola Harrisonova koupila nedávno dvě serie.

Citovaných pět směrnic zahrnuje v sobě množství metodických drobnůstek, které vyplývají samy ze situace diferenciallyně pochoopené. Nepodal jsem podrobného rozboru sociální psychologie jednotlivých tříd. Některá pracovní družina je velmi nadšena pro všechno české, jiná je lhostejna. Připojená tabulka dává čtenáři příležitost k poučnému srovnání. Ukazuje se v ní zřetelně, že nutno upravit podstatě výuku jinak v každé třídě. Je-li na příklad v oddělení 1B (1, t. j. v prvé hodině vyučovací) 9 žáků, kteří jsou výslovně nutkáni důvodem hrubě praktickým, kdežto v 1B (3) jich je 17, kteří uvádějí dosažení lepšího »jobu« za cíl svého snažení, nutno jistě podle toho i zaříditi ducha práce vyučovatelské a výchovné.

Na konec ještě několik slov metodických, určených pro laika v pedagogické psychologii. Čtenář si snad myslí, že je p o č t u jednotlivých projevů přikládána větší váha, než by se slušelo podle zdánlivé nahodilosti. Byla mnou úmyslně volena metoda v o l n é a s o c i a c e. Téma v žáku vzbudilo podle zákonů vybavovacích jednu či několik myšlenek, jež mimovolně odhalují samou podstatu nitra studentova. Několik poznámek v popisných stranách, naznačujících určité rysy žákovy povahy (»smíšek« a pod.), ukazují zřetelně, že metoda zvolená vskutku »dobře pracuje«. Uvedená čísla ukazují velmi přesně celkovou tendenci zápisů a ideálů žakovských.